

Burney, Frances. *Dúas comedias. Volume I. The Witlings. O club do enxeño; Volume II. A Busy Day. Un día a toda présa*. Introducción de María Jesús Lorenzo-Modia, tradución e notas de Carmen Mª Fernández Rodríguez. Universidade da Coruña, 2022. 883 páxinas
María Fe González Fernández (fegonzalezfernandez@gmail.com)
Tradutora

En dous volumes que suman 833 páxinas en total e co número 74 da Biblioteca-Arquivo Teatral Francisco Pillado Mayor da Universidade da Coruña, aparece por primeira vez vertida ao galego a británica Frances Burney (1752-1840), en tradución de Carmen Mª Fernández Rodríguez e con introdución de María Jesús Lorenzo-Modia. Suceden estes volumes ao número 73 da colección, o *Soño dunha noite de verán*, de William Shakespeare, autor venerado e profusamente citado nas obras de Burney.

Sorprende, de primeiras, que as obras elixidas polas responsables dos volumes para introducir no sistema cultural galego a que pasa por ser “a autora da mellor novela escrita por unha muller a finais do século XVIII” —pioneira da *novel of manners*, con tanta tradición na literatura en lingua inglesa, e creadora da coñecida e influínte *Evelina* (1778), ademais de *Cecilia*, *Camilla* e *The Wanderer*— sexan dúas pezas teatrais, nomeadamente *O club do enxeño* (1779) e *Un día a toda présa* (1802), dúas obras que nunca chegaron a ver en escena os coetáneos de Burney. Sen embargo, isto sorprende menos cando se sabe que Burney era unha apaixonada do teatro e que este foi o xénero ao que dedicou máis obras e moito tempo vital e o que descobre a Burney menos coñecida.

O traballo que se nos presenta divídese en tres grandes bloques. O primeiro confórmao a Introducción xeral, a cargo de Lorenzo-Modia, que forma parte do primeiro volume. O segundo contén a tradución de *O club do enxeño* (1779), realizada por Fernández Rodríguez, obra coa que remata o primeiro volume. O terceiro bloque, que ocupa todo o segundo volume, constitúeo a tradución de *Un día a toda présa* (1800-1802), tamén en versión de Fernández Rodríguez.

No comezo da Introducción dáse conta da intencionalidade dos volumes, que non é outra, en palabras de Lorenzo-Modia, que a de “botar unha ollada ao teatro británico de autoría feminina no século XVIII dende unha perspectiva de xénero, o que supón un labor innovador

dentro da investigación feita en Galicia” (p. 11) e contextualízase esta tradución no marco doutras realizadas en Galicia nos últimos anos de autoras británicas dos séculos XVII e XVIII como Jane Austen, Mary Wollstonecraft, Eliza Haywood ou Aphra Behn, sinalando que, se dalgún xeito o ámbito novelístico e dramático están representados nas traducións referidas por Modia, faltan mostras do traballo poético realizado polas escritoras británicas deses séculos, non só en galego, senón tamén nas restantes linguas da Península Ibérica. Agradécese que Lorenzo-Modia deixe sinaladas, negro sobre branco, tarefas pendentes que investigadoras e tradutoras no futuro deberían acometer.

A Introducción, que ocupa 65 páxinas das 883 totais, está moi amplamente documentada, ademais de ser ben ilustrativa e de lectura máis que agradable. Nela aprendemos didáctica e informadamente sobre a vida e a obra de Burney no seu contexto literario, social, político e económico. Este estudo introdutorio organízase a través das seccións tituladas “O contexto histórico e literario de Burney”, “Dramaturgas e actrices”, “A novelista metida a dramaturga”, “*O club do enxeño* e a muller literata” e “*Un día a toda présa* e o Imperio Británico”, rematando cunha ampla “Bibliografía” final de grande utilidade.

Sabemos a través da Introducción que Burney naceu en 1752, non se nos di onde (King’s Lynn, Lynn Regis no seu tempo), no seo dunha familia acomodada. Era filla do compositor e musicólogo Charles Burney, intelectual moi valorado na época xeorxiana, integrante do “The Club” de Samuel Johnson. Coñeceu a personaxes destacados do mundo cultural do seu tempo, como Joshua Reynolds, Hester Thrale, David Garrick, James Boswell, Samuel Crisp, Richard Sheridan e o propio Samuel Johnson. Viviu, pois, nun ambiente propicio para o cultivo literario e varios de seus irmáns tamén se dedicaron ao mundo das letras.

Sabemos, tamén, que empezou a escribir dende noviña e que en 1778 publicou anonimamente a primeira novela, *Evelina*, que tivo un enorme éxito e que viu impresas sucesivas edicións en pouco tempo. Ademais, xusto despois da publicación de *Evelina* escribiu *O club do enxeño* e puxo grande empeño en que se representase, pero a súa situación persoal e social fixeron imposible que isto fose unha realidade. Todas estas circunstancias son explicadas con notoria claridade por Lorenzo Modia, que se serve dun fondo coñecemento dos recursos e bibliografía sobre o tema.

Tamén se nos informa do seu traballo na corte durante un lustro (1786-1791) como camareira real, “Keeper of the Robes”, facéndose cargo do vestiario da raíña Charlotte, e de como esta frustrante e absorbente experiencia serviu de material para a súa futura creación dramática e novelística. Infórmasenos, ademais, de como despois desta experiencia en Windsor entrou en contacto cun círculo de emigrantes franceses exiliados en Gran Bretaña, onde coñeceu o seu futuro esposo. A estes acontecementos seguiron a publicación das novelas *Cecilia* (1782), *Camilla* (1796), o ensaio *Brief Reflections Relative to the Emigrant French Clergy* (1793), o nacemento de seu fillo, a súa viaxe a Francia en 1802, a publicación de *A Mastectomy: Letter to Esther Burney*, crónica da súa operación dun tumor de peito, e o seu regreso a Inglaterra (Bath) con *The Wanderer* na equipaxe, que resultou a súa novela máis reivindicativa. En fin, o lectorado atopa unha vida chea de experiencias, viaxes e literatura en diversos xéneros que tivo unha fonda repercusión póstuma coa publicación do seu diario, epistolario e pezas teatrais, estas últimas aparecidas en edicións completas nas últimas décadas do pasado século XX.

Este introito vital e autorial dá paso á análise estrutural, social e de xénero de ambas as dúas pezas teatrais, análise sintética, pero moi clarificadora, na que Modia pon esta en relación coa narrativa de Frances Burney. Para iso, divide o apartado dedicado a “*O club do enxeño e a muller literata*” nas seccións “Estrutura da obra”, “A familia inglesa de finais do século XVIII e o seu poder” e “A participación da muller na cultura”. Pola súa banda, ao abordar o apartado «*Un día a toda présa e o Imperio británico*», Lorenzo-Modia sérvese das seccións “Estrutura da obra”, “Unha hindú en Londres” e “Xeografía humana de Londres”.

A comedia, ou, mellor, traxicomedia, “O club do enxeño” preséntanos unha muller, Cecilia, que ten que facer fronte a unha situación difícil na que fica completamente soa nunha sociedade por completo estamentalizada e patriarcal. Trátase da perda da súa fortuna cando está a piques de casar. Burney constrúe unha personaxe sólida de fortes conviccións, unha muller na procura da súa individualidade, que consegue manter o seu punto de vista e abrirse paso nun medio social hostil que tenta marcar o novo rumbo da súa vida. Os personaxes que a rodean, moitas veces nomeados a partir de características persoais (Lady Smatter, Codger, señora Voluble, Dabler, Censor, Señora Sapient ou Señora Wheedle), crean esta peza en cinco actos, ambientada na xeografía urbana do Londres da época, que

profunda na vacuidade da alta sociedade inglesa suxeita á convención e ás aparencias, como a de manter por snobismo, na procura liviá do coñecemento, o salón literario que dá título á obra.

En *Un día a toda présa*, Burney desenvolve en cinco actos, como facía en *O club do enxeño*, a ironía, ás veces a sátira, que pon ao servizo da crítica social, tanto contra a clase aristócrata coma contra os novos ricos (*nababs*) retornados da India que tentan buscar acomodo en Londres, amosando o choque entre ambos os dous mundos. É unha peza áxil e dinámica que, ao ver da crítica, tal e como recolle Modia no seu estudo introdutorio, “non debe relegarse de novo á escuridade, xa que cunha edición coidadosa podería converterse nun clásico nacional”, como pode lerse nunha recensión publicada no *Western Daily Press* que Peter Sabor recolle nun seu traballo (por certo, a referencia bibliográfica da introdución, na páxina 45, non coincide coa da bibliografía final, páxina 64). Doutra volta a protagonista é unha moza resolta e moderna que se ve inmersa nun grande enredo do que acaba saíndo airosa, non sen facer fronte antes ás ben ríxidas convencións sociais.

Tras este amplo e documentado estudo introdutorio que presenta, explica e analiza as obras, aparecen as traducións de *O club do enxeño* e *Un día a toda présa* asinadas por Carmen Mª Fernández Rodríguez en edición bilingüe, que figuran pertinentemente anotadas, o que moito ha de axudar ao lectorado a descodificar algúns extremos culturais de difícil interpretación na actualidade, ademais de presentar a tradutora algunhas decisións tomadas no seu traballo, como, por exemplo, a nota da páxina 521 na que se nos aclaran as razóns das eleccións do nome e os diversos diminutivos elixidos para designar a Eliza, a protagonista de *Un día a toda présa*.

Como é adoito nun labor destas características, amplitude e dificultade, a valiosa tradución de Fernández Rodríguez ofrece indubidables achados e moitas achegas que arroupan e iluminan con ben os complexos textos de Burney, como acontece coa meritoria aposta por manter a rima na tradución dos poemas inseridos en *O club do enxeño*. Secasí, tamén se rexistran algunhas solucións que talvez cumpriría reconsiderar nunha, agardamos que pronta, vindeira edición.

Algúns exemplos do que se sinala concrétanse en vacilacións semánticas (por exemplo, na tradución de “cap” unhas veces como

“capa” e outras como “sombreiro”, coa consecvente falta de concordancia gramatical en xénero con outros elementos da secuencia ante a variabilidade da tradución, p. 73); problemas na escolla das partículas comparativas (“tan rápido como eu falo” por “tan rápido coma eu falo”, p. 79); reiteracións (“É mais nova que o noivo, seguro, pero estou segura de que...”, p. 89; ou, na mesma secuencia, “con el”, “porque el di”, “como el di” e “el di”, p. 99); castellanismos léxicos (“alabado” por “louvado”, pp. 101 e 375; “non lle importa falar comigo un ratiño?” por “non lle importa falar comigo un momentinho?”, p. 133; “habitación” por “cuarto”, *passim*); “deslizábanse” por “esvaraban” ou “escorregaban”, p. 223); solucións fraseolóxicas e xiros varios non idiomáticos (“Que a leve a peste, irmán!” por “Mala peste a mate, irmán!”, p. 105; “Ceos, señora” por “Meu Deus, señora” ou similar, p.141; “Non atopo en vostede ningunha porción de actividade...” por “Non atopo en vostede mostra [ou rastro ou exemplo] ningunha de actividade...”, p. 111); formas gráficas non normativas (“tal vez” por “talvez”, p. 133); ou desaxustes na transitividade e na escolla de tempos verbais (“E lle favorece tanto!” por “E favorecerá tanto!”, p. 97; “non tan ben como desexara” por “non tan ben como desexaría”; p. 121; “Odio aos cans” por “Odio os cans”, p. 139; “Oxalá puideras” e «Oxalá non dixera” por “Oxalá puideses” e “Oxalá non dixese”, p. 169; “oírilles a todos falando” por “oírlos a todos falando”, p. 315; “obedézote” por “obedézoché”, p. 501; ou “Con todo, eu non recibirei a ese tolo” por “Con todo, eu non recibirei ese tolo”, p. 791).

Agora ben, estes pormenores, todos de doada solución, non deben distraernos do principal: a importancia de contar en galego cunha tradución destas dúas pezas, o plausible esforzo que para logralo fixo Carmen Mª Fernández Rodríguez, o acaído estudo introdutorio asinado por María Jesús Lorenzo-Modia e o acerto editorial da Biblioteca-Arquivo Teatral Francisco Pillado Mayor da Universidade da Coruña, que con tanto ben dirixe a profesora Teresa López, por sumar estas comedias de Frances Burney ao acervo dos clásicos do século XVIII inglés que xa podemos, por fin, ler tamén na nosa lingua. Vaian pois, para todas elas, os máis sonoros parabéns.